

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Med tankar gula som solen skulle nog det mörka i huvudet försvinna

- En kritisk diskursanalys av hur psykisk ohälsa framställs i barnlitteratur

Frida Kihlstedt och Hanna Landergren

Kandidatuppsats (SOPA 63)

Aktuell termin: VT 2016

Handledare: Malinda Andersson

Abstract

Authors: Frida Kihlstedt and Hanna Landergren

Title: With yellow thoughts as the sun, the darkness in the head would probably disappear - a Critical discourse analysis of how mental illness among parents is constructed in children's literature

Supervisor: Malinda Andersson

Assessor: Elizabeth Martinell Barfoed

The aim of this study was to examine how mental illness among parents is constructed in children's literature. The empirical material consisted of seven children's books published between the years of 2008 and 2015. The method used for this study was Fairclough's Critical discourse analysis. The empirical findings were analyzed from Hirdmans (1988) theory on gender system to make visible the norms and power relations that exist between men and women. Our main questions were which discourses are being used in the process of constructing mental illness among parents; through what kind of linguistic strategies is mental illness among parents and the solutions for mental illness being described. We also examined what norms about gender and mental illness are being reproduced and challenged in the children's literature. The analyze and results showed that the examined children's literature is complex in its construction of mental illness among parents, where the texts are both challenging some norms while reproducing others. The results indicate a clear gender discourse in the representation of women and men, where women are the most common among the parents to be constructed with mental illness. The women being portrayed with mental illness are constructed as "weird" and passive, whereas the men are still active in their mental illness. At the same time men are being constructed with gender stereotypes such as violence and norm breaking depictions such as vulnerability. The interdiscursivity is on a high level in the children's literature, where linguistic strategies such as using metaphors is widely used to construct mental illness among parents in an abstract way.

Keywords: Critical discourse analysis, children's literature, gender, mental illness.

Förord

Vi vill tacka vår handledare Malinda Andersson som med mycket kunskap och engagemang har gett oss vägledning genom hela processen. Anna Hellström och Joanna Netzler, tack för alla intressanta reflektioner och tankar under handledningstillfällena. Vi vill även tacka Amanda Ljungdahl för alla fina stunder under våren tillsammans. Tack till alla andra vänner på Socialhögskolan för många skratt och givande kunskapsutbyten. Slutligen vill vi tacka oss själva för ett nära och gott samarbete under uppsatsens gång.

Frida Kihlstedt och Hanna Landergren

Lund, juni 2016.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Problemformulering	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar.....	6
2. Kunskapsläget.....	7
2.1 Litteratursökning	7
2.2 Konstruktioner av genus i barnlitteratur	8
2.3 Massmediala framställningar av psykisk ohälsa	9
2.4 Konsekvenser av framställningar kring psykisk ohälsa	11
3. Metod och metodologiska överväganden	12
3.1 Att studera samhället genom texter.....	12
3.2 Kritisk diskursanalys.....	13
<i>Faircloughs tredimensionella modell</i>	14
3.4 Metodens förtjänster och begränsningar	16
3.5 Metodens tillförlitlighet	17
3.6 Urval	17
3.7 Forskningsetiska överväganden	19
3.8 Tillvägagångssätt vid analys	20
3.9 Arbetsfördelning	20
4. Teoretiska utgångspunkter.....	21
5. Analys	24
5.1 Beskrivningar av psykisk ohälsa	24
<i>Framställningar av kvinnor och män med psykisk ohälsa</i>	24
<i>Psykisk ohälsa som avvikande beteende</i>	25
<i>Psykisk ohälsa och ansvar</i>	27
5.2 Beskrivningar av psykisk ohälsas uttryck	30
<i>Normbrytande framställningar</i>	30
<i>Framställningar av passiva och aktiva föräldrar</i>	32
<i>Abstrakta och konkreta beskrivningar</i>	35
5.3 Framställningar av hur psykisk ohälsa kan bli bättre	36
<i>Händelseförloppet i barnlitteraturen</i>	36
<i>Lösningsdiskurser</i>	37
6. Slutdiskussion	40
7. Referenser	43

1.Inledning

1.1. Problemformulering

Enligt FN:s Världshälsoorganisation är psykisk ohälsa en av de mest utbredda och snabbast växande utmaningarna för folkhälsan i världen (World Health Organization 2016). Cirka fem procent av befolkningen i Sverige som är i yrkesverksam ålder lever med allvarlig psykisk ohälsa och ytterligare 15 procent av befolkningen i yrkesverksam ålder lever med måttlig psykisk ohälsa (Försäkringskassan 2014:7). Enligt Folkhälsomyndigheten (2016) har män inte psykiska besvär lika ofta som kvinnor. Kartläggningar visar att uppemot hälften av patienterna inom psykiatrin har barn och att de flesta bor med sina barn. Drygt två procent av alla barn mellan 0-15 år har minst en förälder som har en diagnos från den psykiatriska slutenvården. De flesta patienter med psykisk ohälsa befinner sig inom öppenvårdsspsykiatrin eller primärvården, vilket innebär att det finns betydligt fler barn som lever med en förälder med psykisk ohälsa än vad som framkommer i statistiken (*ibid.*).

Den psykiska ohälsan har blivit allt vanligare i Sverige. Trots detta är det svårt att prata om psykisk ohälsa då det fortfarande är ett tabubelagt ämne och många människor skäms över att prata om det (Sveriges Radio 2014). Hur psykisk ohälsa¹ beskrivs i medier, på film eller i böcker hänger ihop med samhälleliga föreställningar och rädslan att prata öppet om psykisk ohälsa. Mediers framställningar påverkar vilka föreställningar och kunskaper som finns hos allmänheten kring psykisk ohälsa och personer som på något sätt mår psykiskt dåligt. Forskningen visar att filmer, nyhetstidningar och TV skildrar människor med psykisk ohälsa på ett stigmatiserande sätt (Hellquist 2014; Ljuslinder 2002; Ghersetti 2007).

Hur barn ser på psykisk ohälsa påverkas självklart också av hur det skildras i medier. Trots detta är forskning om hur psykisk ohälsa framställs i olika medier för barn begränsad. Den tidigare forskning som finns inom detta område har främst fokuserat på vilka bilder av psykisk ohälsa som barnprogram förmedlar. Dessa studier bekräftar oron för att barn genom medier för barn lär sig särskilda stereotyper och attityder kopplade till psykisk ohälsa, eftersom att dessa medier likt medier för vuxna förmedlar negativa stereotyper kring psykisk ohälsa (Wahl 2002).

¹ Psykisk ohälsa innefattar allt från psykisk sjukdom till psykiska besvär som stör välbefinnandet och påverkar ens dagliga liv (Hjärnkoll 2016a)

Sverige har skrivit under Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, där artikel 17 bland annat tar upp att barnböcker ska produceras för att främja barns välfärd och utveckling (Rädda Barnen 2016). Mot den bakgrund är det inom socialt arbete relevant att undersöka hur psykisk ohälsa framställs i litteratur för barn eftersom att barn som läser böcker kommer att få en bild av omvärlden som beskrivs i litteraturen beroende på hur den är utformad och beroende på hur olika teman framställs (Berns 2003). Hur barnlitteraturen konstruerar psykisk ohälsa hos föräldrar bidrar till en bestämd förståelse av verkligheten. Inom socialt arbete är det därför betydelsefullt att undersöka hur och vilka framställningar av psykisk ohälsa hos föräldrar som konstrueras. Härigenom kan vi också bidra med en förståelse för hur samhället är uppbyggt utifrån konstruktioner, vilket även påverkar hur det sociala arbetet utövas i praktiken. Eftersom det är många barn som lever i familjer där psykisk ohälsa hos föräldrar är förekommande anser vi att det är viktigt att undersöka hur psykisk ohälsa hos föräldrar framställs i den litteratur som skrivs för barn om ämnet. Det finns flertalet studier om hur genus framställs och konstrueras i barnlitteratur (Brueilles, Cromer & Cromer 2002; Nair & Talif 2010; Tenngart 2012; Kårelund 2005; Österlund 2008), därför ser vi även vikten av att analysera hur genus i relation till psykisk ohälsa hos föräldrar framställs och konstrueras i barnlitteratur.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att ur ett genusperspektiv undersöka hur psykisk ohälsa hos föräldrar framställs genom text i barnlitteratur.

1.3 Frågeställningar

- Vilka diskurser kan identifieras i framställningar av psykisk ohälsa hos föräldrar?
- Genom vilka språkliga strategier beskrivs:
 - a) psykisk ohälsa hos föräldrar?
 - b) den psykiska ohälsans lösningar?
- Vilka normer om genus och psykisk ohälsa reproduceras och utmanas i barnlitteraturen?

2. Kunskapsläget

Under denna rubrik presenteras kunskapsläget för vår studie. Då vårt syfte är att studera framställningar av psykisk ohälsa hos föräldrar ur ett genusperspektiv anser vi att det är relevant att utgå ifrån studier av genus inom barnlitteratur. Denna forskning poängterar vikten av att det måste göras studier av barnlitteratur för att avslöja könade budskap, samt att det behövs göras mer noggranna analyser för att kunna identifiera språkets subtila nyanser som medverkar till konstruktioner av genus. Genom dessa studier kan vi få en bild av hur genus tidigare konstruerats inom barnlitteraturen, vilket vi kan ställa i kontrast till hur föräldrarna med psykisk ohälsa konstrueras i vårt material. Vidare har vi valt att fokusera på forskning kring hur psykisk ohälsa framställs inom medier, där identitetskonstruktioner av personer med psykisk ohälsa framkommer. Författarna till dessa studier anser liksom vi att det är en viktig uppgift att bevaka och synliggöra mediers historieberättande genom vilket psykisk ohälsa och personer med erfarenhet av psykisk ohälsa konstrueras (Hellquist 2014). Slutligen har vi valt att belysa den del av kunskapsläget inom psykisk ohälsa som tar upp vilka konsekvenser mediers olika framställningar kan tänkas få för personer med psykisk ohälsa. Detta anser vi är relevant för att belysa språkets makt i konstruktioner av psykisk ohälsa hos föräldrar.

Den forskning vi har valt belyser delar av kunskapsläget inom vår studie och kan kompletteras med studier kring hur just föräldrar med psykisk ohälsa framställs inom barnlitteratur; ett forskningsområde som vi bedömer som relativt outforskat. Studierna vi presenterar har vi valt då de kan relateras till vår empiri och analysen av denna.

2.1 Litteratursökning

För att få tillgång till kunskapsläget inom detta ämne har vi sökt på Libris och LUBsearch. Vi har använt oss av sökord på både svenska och engelska. Samtliga artiklar och avhandlingar har varit peer reviewed. De svenska sökorden är ”barnlitteratur”, ”genus”, ”mediers framställningar av psykisk ohälsa”, ”psykisk ohälsa”. De engelska sökorden är ”children's literature”, ”gender”, ”constructions of mental illness”, ”gender construction”, ”mental illness”.

2.2 Konstruktioner av genus i barnlitteratur

Brueilles, Cromer och Cromers (2002) menar att barnlitteratur är en produkt som exporteras över världen och publicering av böcker sker nu i en global kontext. En analys av genus i barnlitteratur är särskilt relevant då det just nu finns en tendens starkare än någonsin att förenkla och att använda sig av stereotyper. Barnlitteratur ger barn en introduktion till den skrivna världen, den ger underhållning och stimulerar fantasin hos barn. En viktig aspekt är även att dessa böcker hjälper barnen att upptäcka världen, kroppen, känslorna, släktskap och vänskap. Böckerna introducerar och lär barnen värderingar, socialiseringssprocesser och internalisering av normer (*ibid.*). Även Kärrholm och Tenngart (2012) menar att barn får sin syn på omvärlden genom litteraturen, det handlar då om hur världen ser ut, hur världen kan se ut eller hur världen bör se ut.

Brueilles, Cromer och Cromer (2002) menar vidare att barnböcker är centrerade runt utvecklingen av könsbaserad identitet och även sociala relationer genom böckernas karaktärer. Barnlitteratur har en maskulin överlägsenhet och speglar den vuxna generationen som leder till hierarkier och subtila skillnader mellan könen och karaktärernas roller. Detta främjar den sociala ojämlikheten som råder mellan kvinnor och män. Reproduktion och internalisering av normer kring genus är något som barnböcker alltså i högsta grad medverkar till.

Nair och Talif (2010) menar att processen barn går igenom när de lär sig om genusstereotyper är en grundläggande del av deras kunskapsinlärning och att denna kunskap hjälper barnen att lära sig om sina olika roller i samhället. Dock är detta ett problem då det kan hämma barnens utveckling då de blir presenterade för stereotypa feminina och maskulina roller. Det måste göras utvärderingar av barnlitteratur för att avslöja könade budskap och det behövs göras noggranna analyser för att identifiera de subtila nyanserna i språket till skillnad från de budskap som är öppet sexistiska och som är lättare att identifiera (*ibid.*).

Språket har en viktig roll i konstruktionen av identitet. Språk och beteende är sammanflätade och bidrar därmed till konstruktionen av kön i små barns tankemönster, och dessa tankemönster formar barnens beteende och agerande som sociala varelser i framtiden. Om en medvetenhet skapas hos de som medverkar i processerna och i besluten om vilka texter som väljs ut för barn så kan barnlitteratur istället användas som meningsfulla verktyg till att stärka både flickor och pojkar (Nair & Talif 2010).

Tenngart (2012) menar att en viktig aspekt av barnlitteraturens betydelse är förmågan hos den litterära texten att frambringa grundläggande tankemönster och därmed utveckla personers tankevärld. Genom att läsa barnlitteratur så sätts läsarens egna erfarenheter i ett sammanhang både psykologiskt och kulturellt vilket leder till att en kan organisera känslor, tankar och osäkerhet inför både problem och förändringar kognitivt. De föreställningar vi har om världen kan aldrig vara ideologiskt opartiska och eftersom barnlitteratur är med och skapar föreställningar om världen och läsarens eget liv så skapas även ideologiska och politiska uppfattningar genom denna litteratur. Barnlitteraturen förmedlar föreställningar om både barnet och barndomen vilka är fastställda av vuxnas normer och värderingar, det finns alltså ett tydligt maktförhållande inom barnlitteraturen. Litteratur för barn kan ses som ett sätt för vuxenvärldens kolonisation av barnet där meningen med detta är att konstruera det efter vuxenvärldens normer och värderingar (*ibid.*).

Kåreland (2005) menar att forskningen kring barnlitteratur har blivit mer genuskritisk på senare tid, men barnlitteraturen har fortfarande en stereotyp framställning av kön. Barnlitteratur förmedlar skilda föreställningar om genus vilket påverkar barns uppfattning och förståelse för vad som uppfattas som ”kvinnligt” och ”manligt” (Kåreland 2015). Österlund (2008) menar att den svenska senmoderna barnlitteraturen försöker förmedla en mer nyanserad och modern bild av genus där de nutida diskurserna om barn och vuxna reflekteras tydligt.

2.3 Massmediala framställningar av psykisk ohälsa

Linda Hellquist som är legitimerad psykolog har skrivit rapporten *Offerbilden av psykisk ohälsa i media* där forskningsstudier som tar upp psykisk ohälsa i media sammanställts. Översikten visar en tydlig diskurs kring att personer med psykisk ohälsa ofta porträtteras som barnsliga, endimensionella och oförmögna att föra sin egen talan. Hellquist (2014:1) menar att det därigenom skapas en ”[...] stereotypisk, negativ bild av en heterogen grupp mäniskor som riskerar att skapa motsättningar (”vi” och ”dem”) istället för att nyansera våra olika psykiska funktionssätt och betona våra lika rättigheter som individer”. Det är vanligt förekommande att en person med erfarenhet av psykisk ohälsa framställs som ett offer i media, antingen genom att kroppens svaghet lyfts fram eller att personen är beroende av hjälp från olika samhällsinstanser. Framställningarna fokuserar då på vad personen inte kan klara av i förhållande till samhällsnormen (Ljuslinder 2002). Svenska studier har visat att personer med psykisk ohälsa sällan får komma till tals eller medverka i teveprogram. När en person

med psykisk ohälsa medverkar inom svenska medier så är det oftast med fokus på personens psykiska ohälsa, refererat till som ”sjukdomen”, än utifrån andra perspektiv kring personens liv och erfarenheter (Ljuslinder 2002; Gheretti 2007).

Då tre av fyra personer i Sverige har erfarenhet av psykisk ohälsa och ungefär 20 % av befolkningen har någon form av fysisk eller psykisk funktionsnedsättning, så visar forskningen tydligt på en underrepresentation inom medier av personer med erfarenhet av psykisk ohälsa (Hellquist 2014; Ljuslinder 2002; Gheretti 2007). Hellquist (*ibid*:5) skriver ”Att porträtteras i medierna är en grundläggande form av tillträde till det offentliga rummet och, tvärtom, så kan osynliggörandet av minoritetsgrupper vara en grundläggande form av diskriminering.”

Även inom medier för barn är representationen av personer eller karaktärer med psykisk ohälsa låg. Wahl, Hanrahan, Karl, Lasher och Swaye (2007) visar i sin studie att det i barnprogram överlag finns få karaktärer med psykisk ohälsa, samt att de som finns tenderar att utgå ifrån liknande negativa stereotyper som de som framställs i medier för vuxna. Den tidigare forskningen kring hur psykisk ohälsa framställs i medier för barn tyder alltså på att det är samma negativa stereotyper som inom medier för vuxna. Studierna framhåller även oron kring att barn genom detta utvecklar negativa attityder relaterade till psykisk ohälsa. Samtidigt så är den tillgängliga forskningen om hur psykisk ohälsa framställs i medier för barn begränsad, där bristen på studier gör att området ännu är relativt outforskat.

I en undersökning kring hur nio svenska nyhetskanaler framställer psykisk ohälsa på sina webbsidor visar resultatet att uttrycket ”lider av psykisk ohälsa” användes i mycket större utsträckning (8598 träffar) jämfört med uttrycket ”har psykisk ohälsa” och ”lever med psykisk ohälsa” som uppkom 65 respektive 18 gånger. Att beskriva den psykiska ohälsan som något en ”lider av” ger bilden av att det är ett konstant tillstånd och uttrycket kan sägas bidra till att forma bilden av ”ett lidande offer” (Hellquist 2014:4).

Den internationella forskning inom media för vuxna som har gjorts kring skildring av psykisk ohälsa har ett gemensamt tema i att resultaten visar negativt porträtterande av mänsklig med psykisk ohälsa (Bilić & Georgaca 2007; Stout, Villegas & Jennings 2004; Stuart 2006; Wahl 1992; 2003). Studierna visar att både underhållnings- och nyhetsmedia framställer psykisk ohälsa som något dramatiskt och onaturligt, med framställningar som betonar farlighet,

kriminalitet och oförutsägbarhet. Psykisk ohälsa och karaktärerna med psykisk ohälsa beskrivs således ofta i relation till våld och kriminalitet. Den psykiska ohälsan konstrueras även genom att övriga karaktärer visar rädska, avvisande, hån och förlöjligande emot karaktären med psykisk ohälsa (Stuart 2006:99; Wahl, Wood & Richards 2002). Sällan är karaktärernas psykiska ohälsa identifierad genom medicinska eller professionella termer, utan den psykiska ohälsan är oftast beskriven utifrån att personen sägs vara galen eller tokig (Wahl, Wood, Zaveri, Drapalski, & Mann 2003). Även i barnfilmer skildras psykisk ohälsa, och i de flesta fall där psykisk ohälsa finns med i filmer så ges karaktären en lägre status samt blir utsatt för hån eller så är de andra karaktärerna rädda för dem (Beveridge 1996; Lawson & Fouts 2004). De porträtteras oftast som ”skurkar” och uppträder våldsamt eller aggressivt (Wilson, Nairn, Coverdale, & Panapa 2000; Wahl et al. 2003).

2.4 Konsekvenser av framställningar kring psykisk ohälsa

Att människor med psykisk sjukdom framställs som exempelvis farliga kan komma att leda till isolering och utanförskap samt försämrad självkänsla (Bilić & Georgaca 2007). Stuart (2006) menar vidare att konsekvenserna av den negativa mediebildens av psykisk ohälsa är djupgående för människor med psykisk ohälsa och kan även leda till minskat hjälpsökande och även försvåra den övergripande återhämtningen. Hellquist (2014) menar att ”offerrollen” som skapas i mediers berättelser om personer med psykisk ohälsa bidrar till att personer med psykisk ohälsa inte öppet vågar berätta om sin psykiska ohälsa då det ses som en ”svaghet” och att det därigenom blir ett tabubelagt ämne.

Enligt Wahl et al. (2007) finns det få studier som undersöker framställningen och representationen av psykisk ohälsa inom medier för barn. Detta trots att barns förståelse av psykisk ohälsa ses som starkt influerad av massmedier och ses som en ”källa” som bidrar till att påverka barns syn på ämnet. Idéer och attityder kring psykisk ohälsa är något som individen samlar på sig under hela livstiden, men redan från tidig ålder börjar barns attityder ta form och bildas. Redan från tidig ålder börjar barn således att lära sig negativa attityder kring psykisk ohälsa, där psykiska sjukdomar ses mindre önskvärda än andra typer av hälsosförhållanden (*ibid.*).

3. Metod och metodologiska överväganden

I detta avsnitt redogör vi för studiens metodologiska överväganden, där vi visar metodens förtjänster och begränsningar, dess tillförlitlighet samt etiska överväganden. Därutöver presenterar vi vårt material och urvalet som gjorts därigenom. Då den kritiska diskursanalysen både fungerar som metod och teori kommer vi att presentera metoden och dess teoretiska begrepp under rubriken ”Kritisk diskursanalys” (se avsnitt 3.2). Eftersom metoden kräver ytterligare kompletterande teori för att belysa den sociala praktiken har vi valt att använda oss av genus som ytterligare samhällsteori. Under studiens teoriavsnitt presenterar vi denna teori och dess begrepp närmare (se avsnitt 4).

3.1 Att studera samhället genom texter

Samhällsforskare är intresserade av att få kunskap om de villkor i samhället som påverkar och styr handlingsmöjligheterna för människor och även människors motiv för sina handlingar (Ahrne & Svensson 2011:10). Samhälle som begrepp sammanfattar många olika fenomen som ger form åt människors relationer med varandra och även de ståndpunkter och roller människor har mellan varandra. De viktigaste begreppen inom detta är institutioner, organisationer, nätverk, grupper, samhällsklasser, normer, kulturer, språk, regler och ritualer. När samhället studeras så är det kunskap om dessa fenomen som söks, där det intressanta är hur de fungerar, hur makten att bestämma över andra människor ser ut, hur människor påverkas av detta och hur detta bildas och förändras. Detta kan studeras på tre olika sätt; det första är att fråga människor, det andra är att forskaren på olika sätt är med och tittar på och det tredje är att läsa texter eller se på bilder som människor producerat (*ibid.*). I vår studie är vi intresserade av att studera samhället genom att analysera texter i barnlitteratur. Syftet med vår studie är då att undersöka hur psykisk ohälsa framställs i barnlitteratur.

Inom samhällsvetenskapen är det viktigt att studera texter då dessa påverkar samhället och bidrar till att forma människors syn på hur samhället och dess fenomen är, men även hur det borde vara konstruerat. I vårt fall skulle barnlitteraturens texter kunna bidra till att barn får en positiv eller negativ bild av psykisk ohälsa och människor med erfarenhet av psykisk ohälsa. Genom textanalys och specifikt kritisk diskursanalys ämnar vi belysa texternas konstruktioner av psykisk ohälsa hos föräldrar, där vi ser på texterna som en viktig del av det som bygger upp människors föreställningar och förståelse av samhället. Vidare kan vi genom att studera

texter synliggöra relationer mellan grupper som bidrar till att skapa och upprätthålla vissa identiteter samt maktförhållanden (Boréus 2011:131-132).

Då vårt syfte är att undersöka hur psykisk ohälsa hos föräldrar framställs har vi valt att utgå ifrån en kvalitativ forskningsmetod som strävar mot tolkning och förståelse av olika fenomen, i vårt fall psykisk ohälsa hos föräldrar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011:38). Studiens vetenskapsteoretiska utgångspunkt är socialkonstruktivistisk, vilket innebär att vi ser på den sociala verkligheten som något som ständigt formas av individerna i samhället (Bryman 2011:37). Det finns inga objektiva sanningar och därigenom finns det inga objektiva beskrivningar av vad psykisk ohälsa är. Likväl ser vi på genus som en social konstruktion, vilket vi utvecklar i teoriavsnittet (se avsnitt 4). Genom språkanvändningen i barnlitteraturen som vi kommer att analysera så skapas mening. Hur psykisk ohälsa hos föräldrar beskrivs och framställs genom barnlitteraturen anser vi skapa innebölder och meningar kring dels psykisk ohälsa i sig, men även föräldrar och genus (Boréus 2011:138).

3.2 Kritisk diskursanalys

Som kvalitativ metod har vi valt att utgå ifrån Faircloughs kritiska diskursanalys, vilken har som syfte att belysa den lingvistiska -diskursiva dimensionen hos sociala och kulturella företeelser och förändringar i det senmoderna samhället. Då metod och teori är sammanlänkande inom den kritiska diskursanalysen har vi i följande avsnitt valt att presentera hela metoden inklusive dess teoretiska begrepp som vi har använt oss av i analysen. I teoridelen ligger istället fokus på den kompletterande genusteorin och dess analytiska begrepp.

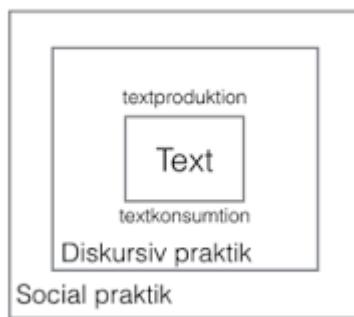
Genom att undersöka hur psykisk ohälsa hos föräldrar konstrueras i barnlitteraturen studeras hur just denna form av text som diskursiv praktik medverkar till upprätthållandet av en viss social ordning (Winter Jørgensen & Phillips 2000:72). Inom barnlitteraturen kan vi med hjälp av den kritiska diskursanalysen synliggöra de diskurser kring psykisk ohälsa hos föräldrar som finns. Diskurs kan beskrivas som ett bestämt sätt att tala om och förstå världen, där diskurser kring psykisk ohälsa ses som talordningar vilka styr över vad som är accepterat både socialt och kulturellt kring exempelvis psykisk ohälsa (Börjesson 2003:21). Fairclough ser på diskurser som något som konstruerar sociala identiteter och vidmakthåller befintliga sociala relationer, och därigenom reproducerar rådande maktstrukturer (Fairclough 1992:64). Hur

barnlitteraturen beskriver psykisk ohälsa hos föräldrar är därmed inte ett neutralt avspeglande av världen, utan texterna utgör en aktiv roll i skapandet av identiteter och sociala relationer.

Den kritiska diskursanalysen utgår ifrån att ojämlika maktförhållanden mellan olika sociala grupper är något som diskursiva praktiker likt barnlitteraturen är med och skapar och reproducerar. Hur psykisk ohälsa framställs genom barnlitteraturen kan påverka hur människor med psykisk ohälsa bemöts (Bilić & Georgaca 2007; Hellquist 2014; Stuart 2006). Forskningsfokuset inom den kritiska diskursanalysen inriktas därmed på de diskursiva praktiker som skapar världsbilder, sociala subjekt, sociala relationer och maktrelationer. Metoden är kritisk då den syftar till att synliggöra hur den diskursiva praktiken bidrar till att reproducera ojämlika maktförhållanden. Metoden vill därmed bidra till social förändring för att skapa jämlika maktförhållanden i de kommunikativa processerna och även i samhället i stort (Winter Jørgensen & Phillips 2000:69).

Faircloughs tredimensionella modell

Syftet med den kritiska diskursanalysen är att studera förhållandena mellan språkbruk och social praktik. Varje barnbok är en kommunikativ händelse och ett språkbruk som behöver förstås ur ett bredare perspektiv (Winter Jørgensen & Phillips 2000:69;74). För att göra detta använder vi oss av Faircloughs (1992:73) tredimensionella analysmodell där både text, diskurs och samhälle undersöks:

Figur 1. Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (1992:73).

I analysmodellens mitt ser vi ”den textuella nivån”, inom vilken fokus ligger på hur texternas lingvistiska uppbyggnad och utformning ser ut. Här har vi studerat vilka teman som tas upp kring psykisk ohälsa och hur de tas upp, genom att fokusera på texternas grammatiska drag, detaljer och sammanhang. Fairclough (1992:166-167) talar här om *etos* vilket syftar till hur författaren konstruerar identiteter genom språkbruket, ordval och kroppsliga drag. I vårt fall

undersöks vilka identiteter kring psykisk ohälsa hos föräldrar som konstrueras genom texterna. Hur orden förekommer i relation till varandra och i vilket sammanhang de tas upp är även av relevans (Bergström & Boréus 2012:341). Inom den textuella nivån analyseras även huruvida texterna bygger på några särskilda *metaforer* kring psykisk ohälsa hos föräldrar. Genom att analysera metaforer ser vi även hur det generella språket är samt hur diskurserna byggs upp kring psykisk ohälsa hos föräldrar (Fairclough 1992:194).

Nästa dimension i analysmodellen är ”den diskursiva praktiken”. Här studeras hur texter produceras, distribueras och konsumeras. Vid analys av den diskursiva praktiken undersöker vi materialets *interdiskursivitet* genom att synliggöra vilka diskurser om psykisk ohälsa som finns i barnlitteraturen och hur dessa förhåller sig till varandra. En text som endast innehåller ett fåtal diskurser som är traditionella kan ses som en reproducering av tidigare texter; här finns en *låg interdiskursivitet*, vilket även kan vara fallet om texterna gemensamt symbolisera endast ett fåtal traditionella diskurser som inte säger emot varandra. I texter med fler, både nya och traditionella diskurser, finns en *hög interdiskursivitet* som kan ses som ett tecken på en reformering av rådande normer och diskurser (Winter Jørgensen & Phillips 2000:77).

Inom den diskursiva praktiken undersöks även *intertextualitet* som syftar till huruvida texter bygger på andra tidigare utgivna texter. Genom att undersöka vilka andra texter som finns i grunden ser vi om begrepp och uttryck har samma betydelse och om de används på liknande sätt i flera texter. När det finns en tydlig koppling till andra texter så är det en *manifest* (direkt) form av intertextualitet, är det en indirekt koppling är formen mer *latent* (Winter Jørgensen & Phillips 2000:77).

I analysens tredje nivå, ”den sociala praktiken”, så placeras den diskursiva praktiken och den textuella nivån i förhållande till den sociala praktiken som de är en del av. Den sociala praktiken innebär att människor genom de kommunikativa händelserna, i vårt fall barnlitteraturen, är med och aktivt skapar och reformerar verkligheten (Winter Jørgensen & Phillips 2000:75). Genom barnlitteraturen konstrueras idéer om psykisk ohälsa hos föräldrar. Här får analysen ytterligare bredd då text som en form av social praktik är en del av en större struktur. Genom denna del av analysen, som vi främst har valt att ta upp i slutdiskussionen (se avsnitt 6), så har vi således försökt att se om våra utvalda texter är en del av en större

samhällelig förändring, eller om de snarare reproducerar rådande normer kring psykisk ohälsa och genus.

3.4 Metodens förtjänster och begränsningar

Faircloughs kritiska diskursanalysmodell ses som en av de mest utvecklade och användbara modellerna när det gäller förhållandet mellan språkbruk och bredare samhälleliga praktiker (Winter Jørgensen & Phillips 2000:93). Den tredimensionella analysmodellen möjliggör för att undersöka relationen mellan den diskursiva och sociala praktiken. Däremot har metoden fått kritik för att den anses vara otydlig med var gränsen går mellan analysen av diskurs och analysen av den sociala praktiken (*ibid.*). För att tydliggöra vår analys kommer vi att begränsa oss till att utgå ifrån den sociala praktiken som vi tar upp i kunskapsläget; där studier kring normer och framställningar av psykisk ohälsa och genus inom barnlitteraturen och andra medier utgör delar av den sociala praktiken. Att perspektivet inte bidrar med några konkreta riktlinjer kring hur omfattande den sociala analysen bör vara kan ses som en begränsning.

Vi har valt att utgå ifrån Faircloughs kritiska diskursanalys då vi vill synliggöra språkets relevans för konstruerandet och upprätthållandet av normer och identiteter kring genus och psykisk ohälsa. Genom den kritiska diskursanalysen kan vi koppla samman framställningar av psykisk ohälsa hos föräldrar inom texterna i barnlitteraturen till den sociala praktiken som texterna är en del av (Fairclough 1992:8). Som samhällsforskare är vi en del av det vi forskar om. Detta innebär att vi i vår planerade studie kan komma att påverkas av våra egna förväntningar, föreställningar och värderingar kring vårt valda ämne, vilket i sin tur kan påverka vårt sätt att analysera texterna. Hur vi själva ser på de normer och diskurser som visar sig i barnlitteraturen är av relevans då dessa föreställningar i form av exempelvis subjektiva intressen kan påverka forskningsprocessen och studiens resultat. Samtidigt som vi studerar texter och dess diskurser kan vi vara en del av dem, vilket kan försvåra möjligheten att ha en neutral position utanför diskurserna (Ahrne & Svensson 2011:10). Till detta hör även att vi som forskare besitter en makt genom våra tolkningar av texterna. Hur vi väljer att framställa barnlitteraturen, exempelvis genom vilka citat som vi väljer att belysa, är en del av hur vi formar materialet efter vårt syfte och våra subjektiva intressen. Då vårt socialkonstruktivistiska synsätt gör att vi förhåller oss kritisk till ”sann” kunskap så bör vi även vara kritiska till våra egna antaganden kring texterna. Då vi även har utgått ifrån ett genusperspektiv i studien ämnar vi synliggöra maktförhållanden mellan könen som framställs inom texterna. Att synliggöra normer och därigenom problematisera maktförhållanden i

samhället är även en av Faircloughs utgångspunkter med den kritiska diskursanalysen, varpå metoden är relevant i förhållande till vår studie.

3.5 Metodens tillförlitlighet

Ett grundläggande kriterium för bedömning av kvalitatativa undersökningar är tillförlitlighet. Inom denna bedömningsgrund finns delkriterier varav ett är trovärdighet (Bryman 2011:355). Detta delkriterium innebär att vi har varit medvetna om att det finns många olika beskrivningar av en social verklighet, i detta fall barnlitteraturen och dennes framställningar av psykisk ohälsa, och att det i vår studie trots allt är trovärdigheten i beskrivningen som vi kommer fram till som avgör hur pass trovärdig den är för andra männskor. För att öka trovärdigheten är det även av vikt att forskningen som bedrivs görs i enlighet med de forskningsetiska regler som finns (ibid:354). Detta krav har vi tillgodosett genom att analysera våra texter noga, samt genom att vi har använt oss av kodning som är en etablerad och tillförlitlig metod inom textanalys (Aspers 2007:180). Därutöver har vi använt oss av citat från texterna i barnlitteraturen vilket är ett sätt att öka genomskinligheten i studien då läsaren själv kan se texten (Bergström & Boréus 2012:408).

Inom kvalitatativa studier så ses forskarens roll i studien som mer involverad än i kvantitativa studier, där det snarare finns en strävan efter objektivitet och förmåga att distansera sig. Att vi som forskare är en del av samhället och därigenom en del av det vi forskar om gör att det är av stor betydelse att vi har varit medvetna om våra egna förväntningar och föreställningar under studiens gång. Som diskursanalytiskt inriktade forskare utgår vi från någonting vilket gör att vår forskarposition aldrig kan vara neutral. Att tolka text innebär alltid att vår föreställningsvärld som forskare möter det som står i texten (Börjesson 2003:58).

3.6 Urval

Då vårt syfte är att undersöka hur psykisk ohälsa hos föräldrar framställs i barnlitteratur har vi valt att göra ett målstyrt urval där vi endast väljer ut barnlitteratur som tar upp psykisk ohälsa hos föräldrar. De enheter vi har valt ut för vår studie gjordes alltså med direkt koppling till våra forskningsfrågor (Bryman 2011:350, 392). Urvalet av vilka böcker som var lämpliga för studien har gjorts genom katalogiseringen vid Lund och Malmö Stadsbibliotek genom bibliotekens sökfunktioner som finns på deras respektive biblioteksportaler. Barnlitteraturen är där katalogiserad efter ämne, där barnlitteraturen för denna studie fanns under rubrikerna ”psykisk ohälsa” och ”psykisk ohälsa hos föräldrar”. Genom detta urval har vi kunnat

säkerställa att materialet handlar om psykisk ohälsa hos föräldrar. För att avgränsa vårt material ytterligare så valde vi ut barnlitteratur med illustrationer för barn mellan 3 till 9 år. Vi har valt att inte analysera litteraturens illustrationer då vår avsikt var att göra en djupgående textanalys. Detta även för att ha möjligheten att besvara våra forskningsfrågor med de resurser vi har i form av exempelvis tid (Boréus 2011:134). Hade vi utgått ifrån litteratur som riktar sig till barn i alla åldrar och om vi hade analyserat illustrationerna hade materialet blivit för omfattande för denna studie.

Vi har begränsat oss till barnlitteratur med svensk text, men även använt oss av böcker som har norska som originalspråk som är översatta till svenska. Vårt material består av böcker som är utgivna under de senaste åtta åren, då den barnlitteratur som är katalogiserad och behandlas under ämnet ”psykisk ohälsa” och ”psykisk ohälsa hos föräldrar” är utgiven från år 2008 till år 2015. En del böcker har samma författare och tre böcker är utgivna av Landstinget i Uppsala län och granskade av överläkare och verksamhetschef från Akademiska sjukhuset i Uppsala.

Med utgångspunkt från detta urval fann vi totalt sju böcker som behandlar psykisk ohälsa hos föräldrar. Bibliotekens sökfunktioner är inte heltäckande för varje enskilt katalogiserat ämne då det är enskilda personer som katalogiseringar böckerna vilket kan leda till att en del böcker hamnar under ett annat ämne trots att de skulle ha kunnat tillhöra ämnet psykisk ohälsa. Detta leder till att vi inte kan vara säkra på om våra sju böcker är de enda böckerna på Lund och Malmö Stadsbibliotek som behandlar vårt ämne. Detta kan vara en begränsning med vårt urval då det finns en risk att en del böcker inte kommer till vår vetskaps. Vi är väl medvetna om att det finns böcker som behandlar psykisk ohälsa som ämne även utanför bibliotekens utbud, men vi begränsade oss till endast bibliotek då de har böckerna katalogiserade utifrån det ämne denna studie ämnade att undersöka.

Presentation av urval

Text 1: Alphonse, Elisabet (2008). <i>Emmas pappa får mani</i> . Uppsala: Infoteket om funktionshinder, Landstinget i Uppsala län.
Text 2: Alphonse, Elisabet (2009). <i>Kalles mamma får en psykos</i> . Uppsala: Infoteket om funktionshinder, Landstinget i Uppsala län.
Text 3: Alphonse, Elisabet (2009). <i>Lenas mamma får en depression</i> . Uppsala: Infoteket om funktionshinder, Landstinget i Uppsala län.
Text 4: Anclair, Malin (2008). <i>Ibland regnar det</i> . Bromma: Opal.
Text 5: Dahle, Gro (2009). <i>Den arge</i> . Göteborg: Daidalos.
Text 6: Dahle, Gro (2012). <i>Mammas hår</i> . Göteborg: Daidalos.
Text 7: Galli, Sara (2015). <i>När mammas tankar ändrade färg</i> . 1. uppl. Lerum: Idus.

3.7 Forskningsetiska överväganden

Det finns olika etiska principer att förhålla sig till inom forskning vilka är konfidentialitetskravet, informationskravet, samtyckeskravet och nyttjandekravet. Dessa berör de personer som är direkt inblandade i studien, det vill säga forskningsdeltagare, som exempelvis intervjupersoner (Kalman & Lövgren 2012). Då denna studie är en kritisk diskursanalys av texter så är det texterna och inte forskningsdeltagare som berörs och inte heller författarna då texterna är offentliga. Därmed är de etiska frågorna inte aktuella och på detta sätt är studien etiskt försvarbar för forskningsändamål.

Konfidentialitetskravet innebär att individer eller grupper ska värnas genom att forskaren är noggrann med hur datan hanteras, förvaras och till slut hur resultaten presenteras (Kalman & Lövgren 2012:14). Vi kommer inte att fokusera på de enskilda författarna utan vi kommer att se texterna som produkter utifrån ett bredare perspektiv och ifrån sammanhanget vår studie ämnar att undersöka. Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som insamlats endast får användas för forskningsändamål. Det handlar om ett värnande om individens integritet och hör därmed samman med konfidentialitetskravet (*ibid.*). Dessa krav kommer vi inte behöva förhålla oss till då vårt material består av redan publicerad text och ej individers personliga berättelser.

Informationskravet innebär att forskardeltagaren måste få information om vad hen eventuellt ska delta i innan hen bestämmer sig för att delta eller inte. Informationskravet är grunden

för att kunna uppfylla samtyckeskravet, informationen som ges ska innehålla syftet med studien, vilka metoder som ska användas och hur data kommer att förvaras. Informerat samtycke är centralt och mycket viktigt i värnandet om individens självbestämmanderätt och integritet (Kalman och Lövgren 2012:13-14). Vi kommer inte heller behöva förhålla oss till dessa krav då vi inte kommer ha kontakt med några forskningsdeltagare då det endast är texten i barnlitteraturen som är denna studies material.

Etik i forskning står för en medveten reflektion om vad forskningen kan betyda för forskningsdeltagarna som är inblandade, för forskarsamhället och även samhället i stort. Särskilt viktiga värden inom etiken är människovärde, självbestämmande och integritet i relation till forskningsdeltagare. De värden som är av stor betydelse i relation till forskare är noggrannhet, ärlighet och opartiskhet (Kalman & Lövgren 2012:9).

3.8 Tillvägagångssätt vid analys

Analysprocessen började med att vi transkriberade vårt material genom att skriva av texten från barnlitteraturen till Word. Därefter började vi att koda vårt material för att sortera och synliggöra mönster och samband, vilket ger kunskap och gör studien trovärdig (Jönson 2010:56; Aspers 2007:179-180). Vi kan på ett bättre sätt säkerställa vad böckerna förmedlar genom att koda och för att inte vissa meningar ska få större betydelse och plats än andra så är kodningen ett bra sätt för att reducera risken att något tar mer plats än något annat. Vi har därmed läst varje bok enskilt och kodat materialet utifrån nyckelord som exempelvis kön. Nyckelorden som vi har kodat efter är relevanta för vårt syfte då de bygger på de frågor och teoretiska begrepp som guidar studien. Utifrån dessa nyckelord har vi sammanställt tre övergripande teman som representerar empirin och även syftar till att besvara studiens frågeställningar.

3.9 Arbetsfördelning

Under arbetets gång har vi inte haft någon bestämd arbetsfördelning utan vi har arbetat tillsammans med alla uppsatsens delar. Vi har haft ett nära samarbete och mestadels suttit tillsammans. Då vi använt oss av ett gemensamt textdokument (Google Docs) har vi genomgående kunnat läsa igenom och utveckla varandras textutkast.

4. Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer vi att presentera det teoretiska perspektiv och tillhörande begrepp som vår studie utgår ifrån. Dessa kommer vi sedan att diskutera i relation till vårt utvalda material för att utveckla förståelsen av empirin och analysen samt för att belysa den sociala praktiken som vi diskuterar i den avslutande diskussionen.

Med Faircloughs tredimensionella analysmodell som vi har beskrivit under metoddelen (se avsnitt 3.2) kan vi identifiera diskurser och synliggöra normer samt undersöka vilka språkliga strategier som används i framställningarna av psykisk ohälsa hos föräldrar i materialet. Då den kritiska diskursanalysen behöver kompletteras med annan samhällsteori har vi valt att använda oss av genusteori. För att kunna förstå och belysa de aspekter av ”kvinnligt” och ”manligt” som textmönster i barnlitteraturen är med och skapar är genusperspektivet enligt den tidigare forskning vi presenterat relevant som teoretisk utgångspunkt och därmed ytterligare ett analysverktyg (Hirdman 2002:27). Med en genusteoretisk utgångspunkt kan vi lyfta fram förhållandet mellan kvinnor och män samt synliggöra de olika normer som existerar. Yvonne Hirdman introducerade genusbegreppet i Sverige i slutet av 1980-talet. Hirdman menar att *genus* kan förstås som:

...föränderliga tankefigurer »män» och »kvinnor» (där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas) vilka ger upphov till/skapar föreställningar och sociala praktiker, vilka får till följd att också biologin kan påverkas/ändras – med andra ord, det är en mer symbiotisk kategori än »roll» och »socialt kön» (Hirdman 1988:51).

Genus refererar således till ”de historiska, sociala och kulturella betydelser som vid en viss tid tillskrivs kategorierna man och kvinna” (Hirdman 2002:13). I vår studie används begreppet för att studera hur förhållandet mellan ”kvinnligt” och ”manligt” definieras inom barnlitteraturen genom föräldrarna och psykisk ohälsa. Genom att sätta ”kvinnligt” och ”manligt” i förhållande till varandra och se vilka mönster relationen uttrycker kan vi förstå hur genusformandet görs (*ibid.*). Då vi har ett socialkonstruktivistiskt synsätt ser vi på genus som en social konstruktion som formas och reproduceras genom det skrivna ordet. Språket är verklighet, och det speglar villkor och verklighet och skapar även villkor och verklighet (Hirdman 2001:25). Genom att studera hur ”kvinnligt” och ”manligt” görs genom barnlitteraturen; hur föreställningar kring genus vävs samman med föreställningar om psykisk ohälsa och föräldrarna i barnlitteraturen, kan vi få en förståelse av maktförhållandet mellan kvinnor och män i den sociala praktiken (Hirdman 2002:13). Detta kan kopplas till

Faircloughs (1992) kritiska diskursanalys där syftet är att synliggöra normer och på så sätt problematisera maktrelationer i samhället.

Hirdman (1988:51) introducerade även begreppet *genussystemet*, vilket syftar till att förklara de mätskillnader som finns mellan kvinnor och män. Genussystemet är en grundläggande ordningsstruktur av kön som är en förutsättning för andra sociala ordningar. Inom detta system finns två beståndsdelar vilka upprätthåller systemet och är så pass sammanbundna med den mänskliga kulturen att de ses som självklarheter. Det är dels det *hierarkiska system* där mannen utgör normen för det normala och allmängiltiga, dels *den isärhållande logiken* som säger att ”kvinnligt” och ”manligt” inte ska blandas vilket leder till att kvinnor och män hålls isär i olika kontexter. Genom att analysera våra texter med genussystemet som begrepp synliggörs hur dessa logiker även representeras i texterna – och på vilket sätt de gör det.

Hirdman (1988:54) använder sig även av begreppet *genuskontrakt* som är en ”[...] kulturellt nedärvt, styrd överenskommelse av könens gemensamma sammandragande med åtskiljda förpliktelser, skyldigheter och rättigheter” (Hirdman 2001:84). Genom detta begrepp beskrivs hur kvinnor och män har vissa förväntningar på sig hur de ska vara och hur de ska förhålla sig till varandra i olika tider och samhällen:

Genuskontrakten är således mycket konkreta föreställningar, uppspaltade på olika nivåer, om hur män/man, kvinnor/kvinna ska vara mot varandra: i arbetet - vilka redskap som hör till vem, i kärleken – vem som ska förföra vem, i språket – hur de ska prata, vilka ord de får använda, - i gestalten/ den yttre formen, vilka kläder som är de tillåtna, hur långt håret ska vara, etc etc, i all otrolig detaljrikedom. (Hirdman 1988:54).

Inom detta kontrakt visar sig genussystemet, och genom genuskontraktet så fortsätter föreställningarna om genus att reproduceras och upprätthållas. Då genuskontraktet reglerar förhållandena mellan könen påverkar kvinnors och mäns möjligheter och begränsningar (Hirdman 1988:54). Genom att använda oss av dessa begrepp kan vi se hur den psykiska ohälsan hos föräldrar speglas i det rådande genussystemet.

Hirdmans teorier kring genus går att koppla till Nikolajevas (2004) genusperspektiv i persongestaltning inom barnlitteratur. Nikolajeva (ibid:129) menar att eftersom ”kvinnliga” och ”manliga” egenskaper grundas i motsatser så kan ett abstrakt motsatsschema för ”kvinnlighet” och ”manlighet” underlätta för att bedöma hur personer porträtteras genusstereotyp i barnlitteratur. Hirdmans begrepp *den isärhållande logiken* synliggörs här

genom detta schema. De ”manliga” egenskaperna som presenteras i schemat utgör normen och är underförstått överlägsna de ”kvinnliga” egenskaperna (ibid:130). I schemat finns olika attribut som associeras med de olika könstillhörigheterna i barnlitteraturen, vilket fungerar som en utgångspunkt när genusperspektivet ska tillämpas i persongestaltningen. Genom att utgå ifrån detta schema kan vi synliggöra de genusstereotyper, när kvinnor och män uppträder som det förväntas av dem utifrån rådande normer, som uppkommer i barnlitteraturen – hur de uttrycker sig samt om de går emot eller upprätthåller rådande diskurser inom den sociala praktiken. Här menar vi att det även är av intresse att belysa de fall då barnlitteraturen går emot de rådande genusstereotyperna och exempelvis porträtterar pappan som sårbar.

Nikolajeva (2004) beskriver även ett uttryck för hur det *hierarkiska system* som Hirdman (1988) talar om kan uttrycka sig i barnlitteraturen. Ett vanligt förekommande drag inom barnlitteraturen är att kvinnor som går utanför den egna normen och porträtteras mer normkritiskt, oftast blir tillbakatvingade till de genusstereotypa dragen vilket gör att de förminksas under berättelsens gång. När kvinnliga gestalter beskrivs utifrån ett fåtal maskulina drag som bryter mot stereotypen tvingas de ofta tillbaka till kvinnliga beteendenormer (Nikolajeva 2004:130) Genom att utgå ifrån Hirdmans teorier om genus och Nikolajevas teorier kring genusperspektiv på barnlitteraturen kan vi undersöka huruvida detta hierarkiska uttryckssätt finns även i vårt utvalda material.

5. Analys

Genom en noggrann genomläsning och kodning av vårt material har vi identifierat tre övergripande teman: beskrivningar av psykisk ohälsa, beskrivningar av psykisk ohälsas uttryck samt framställningar av hur den psykiska ohälsan kan bli bättre. Dessa tre teman handlar om hur psykisk ohälsa hos föräldrar framställs inom barnlitteraturen och de ger en övergripande bild av empirin. Inom dessa teman har vi identifierat olika diskurser, vilka är: diskurser om genus och psykisk ohälsa, diskurser om lösningar för psykisk ohälsa, diskurser om ansvar för psykisk ohälsa, diskurser om abstrakta och konkreta beskrivningar av psykisk ohälsa samt diskurser om händelseförloppet i barnlitteraturen. Dessa diskurser kommer att presenteras under varje övergripande tema med exempel från empirin för att visa hur diskurserna framträder. Från Faircloughs tredimensionella angreppsätt har vi här utgått ifrån analys av den textuella nivån samt den diskursiva praktiken. Dessa kommer vi sedan att sätta i relation till den sociala praktiken i den avslutande diskussionen (se avsnitt 6).

5.1 Beskrivningar av psykisk ohälsa

Framställningar av kvinnor och män med psykisk ohälsa

Vårt material ger bilden av att det främst är kvinnor som mår psykiskt dåligt, då det är flest antal föräldrar som mår psykiskt dåligt som porträtteras som just kvinna. Av den katalogiserade barnlitteraturen är det få böcker som handlar om en man som mår psykiskt dåligt. Denna tydliga koppling mellan kvinnor och psykisk ohälsa kan knytas till den allmänna diskursen kring psykisk ohälsa om att kvinnor mår sämre än män. Texterna speglar därigenom även hur samhället ser ut i Sverige idag, då forskningen har visat på att män inte har psykiska besvär lika ofta som kvinnor (Folkhälsomyndigheten 2016). Diskursen kring att det främst är kvinnor som mår psykiskt dåligt är genomgående, där endast två av böckerna får representera motdiskursen där det är mannen som mår psykiskt dåligt. Analysen visar på en låg interdiskursivitet i materialet; böckerna representerar den traditionella bilden av att kvinnor oftare mår psykiskt dåligt än män.

Inom detta tema är det även viktigt att se till vem som kommer till tals och pratar om den psykiska ohälsan i böckerna. I samtliga böcker förekommer det att den psykiska ohälsan beskrivs av någon annan än föräldern själv, genom att exempelvis barnet berättar om sin förälders mående:

För Emma berättar Max allt som han inte vill att någon ska veta om hans mamma.
Att hon sover och är ledsen hela tiden.
Att hon säger att hon aldrig kommer må bra igen.
Att hon faktiskt inte sagt några fina saker i hans öra på jättelänge.
Att han hört pappa säga att mamma har en sjukdom. En *depression*. (Text 7).

Här beskriver barnet tydligt mamman i kombination med den psykiska ohälsan; hur hon sover och är ledsen och att hon inte tror att hon kommer må bra igen. Även pappan kommer indirekt till tal när barnet säger att ”han hört pappa säga att mamma har en sjukdom” (Text 7). Det förekommer även att föräldern själv får komma till tal och beskriva den psykiska ohälsan:

Man sjunger och gapar, hittar på stolliga saker och kallar sin dotter för Ängelin Rullgardin Fia-Lisa Rosenknopp Pettersson. Vet du, jag tycker faktiskt att det är roligt att vara lite konstig. Jag tror nog att alla är lite konstiga på sätt och vis. (Text 4).

Här berättar mamman själv om sin syn på den psykiska ohälsan, och det framställs som att hon tycker det är helt naturligt; att den psykiska ohälsan gör en konstig men att det är roligt att vara konstig. Att hon avslutar med att säga att alla är lite konstiga gör att den psykiska ohälsan framställs som något alla kan ha erfarenhet av. Kodningen visar dock att det endast är vid ett fåtal tillfällen i texterna som föräldern själv kommer till tal och att det mestadels är någon annan som definierar den psykiska ohälsan. Detta påvisar en låg interdiskursivitet då den traditionella diskursordningen upprätthålls; precis som medieforskningen kommit fram till så porträtteras föräldern oftast som oförmögen att föra sin egen talan. Istället är det oftast någon annan som talar om den psykiska ohälsan. I barnlitteraturen kopplas föräldern ihop med den psykiska ohälsan, det är detta som är i fokus och andra perspektiv kring exempelvis personens liv tenderar att lysa med sin frånvaro (Gheretti 2007; Hellquist 2014).

Psykisk ohälsa som avvikande beteende

I de böcker där den psykiska ohälsan uppträder hos en mamma så är ett genomgående mönster att hon framställs som annorlunda. Detta görs främst genom ordval vilket påtalar att mamman i fråga är ”konstig” eller att det är något som ”är konstigt” med henne:

Det är något konstigt med Max mamma.
Något märkligt.
Något annorlunda. (Text 7).

”Jag tycker att din mamma är lite konstig”, sa Klara. (Text 4).

Men Emmas Mamma är också konstig och ledsen och rädd. (Text 6).

Att mamman i sig är konstig och att det är något konstigt med henne är två skilda framställningar. Genom det direkta ordvalet *är* konstig framställs det som sanning som bidrar till att konstruera kvinnliga föräldrar med psykisk ohälsa som konstiga. Att säga att det *är något* konstigt med mamma ger visserligen samma höga grad av sanningshalt i påståendet - det är självklart att det är något konstigt med mamma, men här är det inte direkt kopplat till mamman som person utan det är *något* som är konstigt med henne. I ovanstående citat ser vi tydligt hur etos och ordval kan konstruera olika identiteter kring föräldrar och psykisk ohälsa. Konstruktionerna utgår visserligen båda ifrån samma beskrivande adjektiv (konstig), men den kvinnliga föräldern framställs ändå på olika sätt. Gemensamt för dessa exempel är att de indirekt även bidrar till en uppfattning om att kvinnor som mår psykiskt dåligt är konstiga. Att det är ett så pass återkommande ordval i flera av texterna gör att interdiskursiviteten för att mammor är konstiga när de mår psykiskt dåligt är låg.

I texterna ser vi hur genus och ohälsa konstrueras genom att konstig kopplas till kvinnor och psykisk ohälsa. Därmed skapas föreställningar kring att kvinnor är eller ska vara konstiga när de mår psykiskt dåligt samt att det är något konstigt med att mår psykiskt dåligt. Dessa beskrivningar kan höra ihop med mediediskursen där personer med psykisk ohälsa ofta beskrivs som galna eller tokiga i media (Wahl et al 2003). Framställningen av kvinnor med psykisk ohälsa som konstiga kan även kopplas till mediediskursen kring ett allmänt negativt porträtterande av männskor med psykisk ohälsa (Bilić & Georgaca 2007; Stout, Villegas & Jennings 2004; Stuart 2006; Wahl 1992; 2003). I följande citat byggs föreställningar om genus på ytterligare:

Mammor...

Dom är lite konstiga ibland! (Text 4).

Nu är det inte "bara" kvinnliga föräldrar med psykisk ohälsa som är konstiga; alla mammor "är lite konstiga ibland" generellt sett. Detta kan ses som ett försök till att tona ner kopplingen mellan kvinnors psykiska ohälsa och att vara konstig; det är inget konstigt att mamma är konstig för alla mammor är det ibland. Samtidigt visar texten hur genus konstrueras på ett tydligt sätt, när alla mammor benämns som konstiga blir det indirekt ett generaliseringe och stereotypifierande. Då inga av texterna beskriver pappor som att de är konstiga blir den isärhållande logiken inom genus tydlig. Detta är ett tydligt exempel på när barnlitteraturen

förmeldar skilda föreställningar om män och kvinnor vilket kan påverka förståelsen för vad psykisk ohälsa hos föräldrar är eller bör vara (Kårelund 2015).

Psykisk ohälsa och ansvar

Ett genomgående tema i vårt material är att texterna tar upp ansvar och talar om vem, eller om någon har, ansvaret för den psykiska ohälsan. Somliga av texterna utgår ifrån beskrivningar av ansvaret utifrån den psykiska ohälsan specifikt kopplat till föräldern, medan andra texter framställer ansvaret utifrån en mer allmän sida där det inte är direkt kopplat till föräldern i fråga. Ett exempel på när ansvarsdiskursen kommer fram är när texterna tar upp anledningar till att den psykiska ohälsan har uppkommit hos föräldern. Här ser vi olika förklaringar som kan sägas konstruera ansvaret kring den psykiska ohälsan på olika sätt. I en av texterna ger föräldern själv en direkt förklaring till varför hon fått en depression:

Jag tror jag tröttade ut mig på skolan, så jag får ta det lite lugnare ett tag nu. (Text 3).

Detta kan ses som att föräldern lägger ansvaret på sig själv; det var *jag* som tröttade ut mig i skolan. I en av texterna säger pappan rakt ut att ”Det är mitt fel.” (text 5) vilket är ett ännu tydligare exempel på hur den psykiska ohälsan framställs som något föräldern själv är ”ansvarig för”. Det är både mammorna och papporna som görs ansvariga här, och det görs därmed ingen skillnad i ”ansvarsfrågan” beroende på om föräldern är man eller kvinna.

Att det inte är barnet som har ansvaret för den psykiska ohälsan framkommer tydligt i tre av texterna. Detta framställs i meningar som:

Hon säger också att varken Max eller lillasyster har gjort henne sjuk”. (Text 7).

Det är inte ditt fel, säger Pappa. (Text 5).

”Varför är mamma så trött?” frågade Lena. ”Är det mitt fel?” Moster Lisa svarade ”men nej då![...]. (Text 3).

Det förekommer också att föräldern i samband med detta ber om förlåtelse till barnet:

Och Pappa måste ner på knä för Boj och säga förlåt.

Och det gör Pappa. Pappa går ner på knä framför Boj och blir mindre än Boj. Nu är det Boj som är stor och Pappa som är liten.

Förlåt, Boj, säger Pappa.

Det är mitt fel. (Text 5).

Att be om förlåtelse gör att föräldern indirekt framställs som ansvarig för den psykiska ohälsan, samtidigt som detta alltså kopplas till barnet och dennes ”icke-ansvar”. I samtliga fall framställs det tydligt att det inte är barnets fel. När pappan säger ”Det är mitt fel” (text 5) så blir det tydligt att barnet inte är ansvarig för den psykiska ohälsan. Att föräldrarna så tydligt fastställer att det inte är barnets fel utan att de själva bär ansvaret kan ses som att texterna på den diskursiva praktikens nivå har en latent intertextualitet. Texterna kan indirekt tänkas bygga på andra texter i form av Barnkonventionen och dess bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.

Inom texternas ansvarsdiskurs finns det även en motdiskurs som handlar om att ansvaret inte är kopplat direkt till föräldern. Här uttrycks exempel på när ansvaret för den psykiska ohälsan kan sägas ligga utanför individen själv. Ett sätt på hur denna motdiskurs framkommer är i beskrivningarna där den psykiska ohälsan framställs som ett samhällsproblem, som något som alla mäniskor kan ha eller har erfarenhet av:

Alla är trötta och ledsna ibland men om man är det en längre tid kan det vara en depression. Det är en vanlig sjukdom som en del får en eller flera gånger i livet. Vid en depression mår tankarna inte bra och man tänker därför inte som vanligt. (Text 7).

Pappa säger att alla har ljusa och mörka tankar. (Text 7).

Genom etos och ordvalen som ”alla” och ”man” konstrueras psykisk ohälsa som ett allmänt hälsotillstånd och inte bara något som just den här föräldern har erfarenhet av. Här ser vi en latent intertextualitet från exempelvis Hjärnkolls rapporter (Hellquist 2014) som talar om att psykisk ohälsa blir allt vanligare i Sverige samt att tre av fyra personer i Sverige har erfarenhet av psykisk ohälsa. Att depression är en vanlig sjukdom blir sanning där ansvaret flyttas från individen (den specifika föräldern) till något mer allmänt och generellt. Detsamma gäller när pappan säger att ”[...] alla har ljusa och mörka tankar” (text 7); vilket indirekt framställs som att *alla* har depressioner. Här används följaktligen ”tankar” som förklaring till den psykiska ohälsan. Det är tankarna som inte mår bra och detta beskrivs även genom att ”tankarna har fel färg” samt att ”det har blivit mörkt i mammas huvud” (text 7). På så vis konstrueras inte föräldern som sjuk i sin direkta identitet; utan det är hens tankar som har fel färg; det är tankarna som har blivit sjuka. Föräldern själv har därigenom inte något ansvar för den psykiska ohälsan; det är helt enkelt tankarna som tagit över och gjort att föräldern mår psykiskt dåligt. Även inom denna motdiskurs lyser den isärhållande logiken som Hirdman

(1988) talar om med sin frånvaro. Det är varken specifikt ”manligt” eller ”kvinnligt” att inte ha något personligt ansvar för den psykiska ohälsan.

Ovanstående resonemang kan även ses som ett exempel på hur barnlitteraturen utgör en motdiskurs till hur psykisk ohälsa oftast framställs som något konstant inom svensk media (Hellquist 2014). Istället för att framställa psykisk ohälsa som något föräldern ”lider av” så används ofta mer ickestigmatiserande ordval i barnlitteraturen. Till exempel så beskriver flertalet av böckerna den psykiska ohälsan i medicinska termer, utifrån diagnos, med betoning på att föräldern exempelvis har en depression - inte att hen lider av detta. Detta går även emot den forskning som visat att den psykiska ohälsan sällan beskrivs genom medicinska termer inom barnmedier (Wahl et al. 2003). Samtidigt så finns det exempel från texterna där den psykiska ohälsan framställs som något konstant; i en av texterna säger exempelvis pappan i familjen att ”Mamma är sjuk” (text 7). Att säga att föräldern är sjuk gör att den psykiska ohälsan kopplas direkt ihop med förälderns identitet; det framställs som ett konstant tillstånd som är en del av mammans identitet.

I en av böckerna beskrivs den psykiska ohälsan utifrån metaforen ”Den Arge” (text 5). Här ser vi ytterligare ett exempel på när den psykiska ohälsan genom etos konstrueras som något utanför föräldern, som hen inte kan ”rå för”. När förklaringen ges till den psykiska ohälsans uppkomst i denna text så är det genom en beskrivning av pappan som anspelar på att pappan är tillfångatagen:

Den Arge har tagit Pappa. Den Arge har stängt in Pappa in i sig själv. (Text 5).

Föräldern har här inget med ansvaret för den psykiska ohälsan att göra; han konstrueras vidare som maktlös över sin situation genom att det är ”Den Arge” som har tagit över föräldern och stängt in föräldern så att hen inte kan göra något. Här framställs även den psykiska ohälsan som något som har makt över människan. Att det inom ansvarsdiskursen är just pappan som framställs som hjälplös och inte några av mammorna har en betydelse sett till hur genus görs. Här kopplas ”manlighet” ihop med maktlöshet, där pappan är direkt passiv inför den psykiska ohälsan vilket går emot de genusstereotypa persongestaltningarna Nikolajeva (2004) tar upp i sitt analysschema där ”manlighet” står för styrka och ”kvinnlighet” för passivitet. På så vis är detta ett exempel på en normbrytande framställning som går emot genussystemet och rådande samhällsnormen kring att mannen är den som har makt (ibid.).

Inom ansvarsdiskursen ser vi en hög interdiskursivitet, både mellan böckerna och inom böckerna finns det olika diskurser kring vem som har ansvaret för den psykiska ohälsan; här representeras olika genrer och framställningar av ansvar. Utifrån att analysera ethos ser vi hur olika språkbruk och användning av exempelvis metaforer bidrar till att konstruera ansvaret fokuserat kring föräldrarna eller kring något annat. I en del av texterna får metaforer som ”Den Arge” symbolisera hur föräldern indirekt inte har något ansvar för den psykiska ohälsan, det är något som ligger utanför hens påverkan. Men i samma texter konstrueras föräldern som ”den ansvarige” när hen säger rakt ut att ”det är mitt fel”, vilket visar på en hög interdiskursivitet även inom texterna. Det finns även exempel ur texterna som indirekt framställer föräldern som ansvarig, genom meningar som ”jag tror jag tröttade ut mig på skolan” (text 3). Inom ansvarsdiskursen ser vi också ett tydligt tema kring barnets ickeansvar, där många texter tar upp just detta och genom att föräldern ber om förlåtelse dels visar att barnet inte har något ansvar, men dels att föräldern indirekt har det.

5.2 Beskrivningar av psykisk ohälsas uttryck

Normbrytande framställningar

Inom texterna förekommer både reproducering och förändring av genusstereotyper. Ett av motsatsparet i Nikolajevas (2004) schema för ”manlighet” och ”kvinnlighet” är ”starka – vackra” där den manliga normen alltså är sammankopplad med styrka och den kvinnliga normen med skönhet. I en av texterna beskrivs den kvinnliga föräldern som ”Världens vackraste mamma, världens allra finaste mamma [...]” (text 6) medan den manliga föräldern i en av texterna beskrivs som ”fruktansvärt stark” (text 5). Ingen av texterna beskriver mamman som stark eller pappan som vacker; här blandas inte ”kvinnligt” och ”manligt” och föräldrarna hålls därigenom åtskilda enligt den isärhållande logiken. Dessa genusstereotyper reproduceras således i våra texter, vilket kan ses som att den traditionella diskursordningen kring hur genus porträtteras till viss del upprätthålls. För samtidigt som texterna innehåller stereotypa genusskildringar likt dessa så förekommer även en hög interdiskursivitet där mer komplexa bilder av män och kvinnor framkommer. Ett tydligt exempel på detta är när beskrivningar av pappan blandas med adjektiv som bland annat ”lugn”, ”snäll”, ”trygg” och ”stor”, ”stark” och ”större än allt” (text 5). Vid ett tillfälle, efter att pappan haft ett aggressionsutbrott, så är han ledsen och gråter:

Stackars Pappa, säger Mamma och tar fram det vita silket och lindar vita silkesband runt Pappas händer. Pappas röda händer.

Pappas stora händer.

Var gör det ont? Frågar Mamma.

Där och där och där och där, säger Pappa och gråter och gråter. Och Mamma lindar de vita silkesbanden runt alla ställena där det gör ont.

Pappa är en svamp som sugit åt sig hela havet.

Håll om mig, gråter Pappaliten och läcker ur alla sprickor. Och Boj måste trösta Pappa och smaka på Pappalitens salta tårar. (Text 5).

Här porträtteras pappan efter stereotypa ”kvinnliga” egenskaper såsom sårbarhet; han gråter, vill bli tröstad och det är synd om ”Pappaliten”. I den andra texten som handlar om en pappa så beskrivs pappan som ”lughn” (text 1) och det framställs även som att han känner skam genom följande citat:

Mamma blev arg och sa till pappa” Det här får du skicka tillbaka. Ditt bygge börjar likna ett kråkbo mer än en lekpark. Och hur ska vi ha råd med allt det här?” Pappa såg lite skamsen ut, men sa sen: ”Det ordnar sig”. Mamma sa: ” Nu får tant Gullan se efter Emma och Jan, så åker du och jag upp till sjukhuset. Du kan inte må så bra just nu”. (Text 1).

I båda dessa texter beskrivs männen utifrån sin sårbarhet vilket gör att det framkommer en komplexare bild av ”manlighet” än den som genusstereotyperna visar. När pappan beskrivs som ”skamsen” är det dessutom i förhållande till mamman, där mamman beskrivs som arg vilket står i kontrast till pappans skamsenhet. Vidare är det mamman som har kontroll över situationen, det är hon som bestämmer att de ska åka till sjukhuset och det är hon som fastslår att pappan inte kan må så bra just nu. Här ser vi en förändring av genusstereotyperna där båda föräldrarna kopplas ihop med egenskaper som går inom den andres stereotypa drag. Detta går emot genussystemet då kvinnan är den som porträtteras med makten i förhållande till mannen. Här ser vi ett exempel på att barnlitteraturen försöker förmedla en mer nyanserad bild av genus, precis som flertalet av barnlitteraturforskarna är inne på (Österlund 2008; Kårelund 2005).

I texterna finns ytterligare ett exempel där en mamma framställs på ett sätt som går emot genusstereotypen och visar en mer komplex bild där hon beskrivs som aktiv och modig genom bland annat beskrivningar som; ”inte vara det minsta blyg”, ”slängt av sig alla kläderna”, ”hoppat i vattnet” och ”hittar på en massa roliga saker” (text 4). Denna text är en motdiskurs i både vårt material och i genusordningen där kvinnor framställs som passiva

(Nikolajeva 2004). Vidare så är mamman i denna text den enda föräldern som porträtteras som ensamstående; i de övriga texterna är det endast en typ av familjekonstellation som representeras, nämligen heterosexuella par. Att just denna mamma går utanför normen kan kopplas till att hon just är den enda mamman som inte ingår i den normativa familjekonstellationen och därigenom inte har någon man att förhålla sig till. I detta sammanhang är det även intressant att lyfta fram att mamman i denna boken är den som framställs som ”konstig” flest gånger. Mamman utgör även ett exempel på det hierarkiska uttrycksättet där kvinnor krymper under berättelsens gång (Nikolajeva 2004). Som tidigare nämnt går mamman utanför den traditionella normen, men mot slutet av boken när den psykiska ohälsan kommer in i bilden så framställs hon som passiv och tvingas därmed tillbaka till de kvinnliga beteendenormerna.

Framställningar av passiva och aktiva föräldrar

Att vara passiv är en egenskap som oftast kopplas ihop med ”kvinnlighet” (Nikolajeva 2004). I flertalet av texterna där mamman är den som kopplas ihop med den psykiska ohälsan så framställs det som att hon inte kan eller inte orkar göra någonting när hon mår psykiskt dåligt. Detta görs exempelvis genom följande citat:

Sen blir det mer konstigheter.

Mamma ligger mest och sover på dagarna. (Text 7).

”Varför ligger din mamma bara i sängen”, frågade Klara en dag i bilen på väg till badhuset.

”Hon säger att hon måste det, att kroppen inte vill gå upp och att ingenting känns roligt och att hon bara är så trött”, sa jag.

”En mamma kan ju inte bara ligga hela dagarna”, sa Klara.

”Min kan det”, sa jag. (Text 4).

Hon ligger bara på soffan. ”Jag är hungrig” säger Emma. Men mamma orkar inte laga mat, orkar inte gå och handla. Orkar inte. Vill inte?. ”Jag är hungrig”, skriker Emma. ”Dumma mamma! Lata mamma!” (Text 6).

Genom ovanstående citat synliggörs tydligt hur mammor som mår psykiskt dåligt kopplas ihop med passivitet, orkeslöshet och lathet, vilket även uttrycker att den psykiska ohälsan gör att en blir just passiv. När Klara ifrågasätter mammans beteende och även säger att ”En mamma kan ju inte bara ligga hela dagarna” (Text 4) förstärks bilden av att det är något konstigt med att inte orka göra någonting och det inte är accepterat att vara passiv, samtidigt som genusstereotypen att kvinnor är passiva bekräftas. Genom etos ser vi här hur bilden av

den passiva mamman konstrueras genomgående i texterna. Genom att lyfta fram kroppens svaghet, som att mamman inte orkar någonting, byggs diskursen kring offerbilden av personer med psykisk ohälsa på. Framställningarna lägger fokus på vad mamman inte kan klara av i förhållande till samhällsnormen; hon orkar inte handla och hon orkar inte laga mat. Detta hör ihop med vad Ljuslinders (2002) studie lyft fram som vanligt förekommande i mediekonstruktioner kring personer med psykisk ohälsa. Mamman konstrueras även som maktlös inför den psykiska ohälsan; likt hur pappan inom ansvarsdiskursen kopplades ihop med maktlöshet kopplas här ”kvinnlighet” ihop med maktlöshet. Endast en av texterna (text 2) beskriver mamman utifrån mer aktiva verb när hon mår psykiskt dåligt:

En dag när Kalle kom hem från skolan var mamma på dåligt humör. Hon hojtade på Kalle när han glömde ta av sig skorna och la jackan på hallgolvet. ”Ser du inte att jag har städat, pojke” sa hon. (Text 2)

Kalle hörde hur mamma sköt undan en byrå. (Text 2).

Kalle tittade sig omkring.

Fönstren var täckta av lakan som var fästa med tejp.

”Men mamma, varför har du satt lakan för fönstren?” frågade Kalle. (Text 2).

I denna text så ligger mamman inte i sängen när hon mår dåligt, utan hon städar, flyttar på möbler och sätter lakan för fönstren då hon är rädd att någon ska ta sig in i lägenheten. Detta kan ses som en motdiskurs till att kvinnor är passiva när de mår psykiskt dåligt. Men de aktiviteter som Kalles mamma sammankopplas med, som städning, är exempel på en tydlig genusstereotyp ”kvinnlig” aktivitet, vilket gör att beskrivningen håller sig inom genuskontraktet och upprätthåller genusordningen.

När papporna mår psykiskt dåligt porträtteras de istället som aktiva, vilket är ett genusstereotyp ”manlighetsdrag” enligt Nikolajevas schema (2004). Ingen av papporna ligger i sängen hela tiden eller sover hela dagarna, utan deras beteende skiljer sig åt. En av papporna framställs som aktiv genom att han slåss:

Pappa slår, skriver Boj. (Text 5).

Här ser vi hur genus och ohälsa konstrueras utefter aktiva verb som kan kopplas ihop med mediediskursen kring att karaktärer med psykisk ohälsa porträtteras som våldsamma (Wilson et al. 2000; Wahl et al. 2003). Detta går även ihop med hur den psykiska ohälsan inom medier

konstrueras genom att övriga karaktärer visar rädska (Beveridge 1996; Lawson & Fouts 2004), vilket samma text tar upp när barnet berättar om sin rädska:

Det är Pappa. Boj känner hur det stramar. Boj får ont i sina händer.
Och Bojs hjärta börjar rusa. (Text 5).

När barnet ser sin pappa komma så börjar hans hjärta rusa och han känner hur det stramar. Även om texten inte direkt framställer barnet som rädd så synliggör beskrivningen att rädsan indirekt finns där; att barnet är rädd för sin pappa och inte för den psykiska ohälsan. Förutom att en av papporna slåss när han mår psykiskt dåligt, så framställs papporna även som aktiva genom följande citat:

Pappa måste arbeta lite, säger Mamma och rättar till mattorna på golvet. (Text 5).

Sen gick pappa ut på tomten och började snickra. Emma hörde hur han arbetade när hon somnade på kvällen. (Text 1).

Papporna slåss, arbetar och snickrar till skillnad från mammorna som alltså mest ligger i sängen när de mår psykiskt dåligt. Hur papporna porträtteras utifrån vad de gör när de mår psykiskt dåligt skiljer sig därmed från mammornas passiva beteende. När papporna sedan porträtteras som att de inte mår psykiskt dåligt längre så fortsätter de vara aktiva, Emmas pappa snickrar vidare och Bojs pappa ”lyfter upp sin pojke” och ”rullar runt med Boj i gräset” (text 5). Även mammorna porträtteras som aktiva när de inte mår psykiskt dåligt, men utifrån andra typer av aktiviteter:

Mamma var piggare när barnen kom hem. Tvättkorgen var tom och hemmet såg ut som vanligt. Mamma hade gjort köttbullar och potatismos till middag. Det blev en riktig fest med sås och lingonsylt till. (Text 3).

En dag märker Max att det annorlunda med mamma börjar försvinna. När han kommer hem från skolan har hon dukat fram mellis. En annan dag är sängen bäddad och mamma lagar middag. (Text 7).

Mamma städade, putsade, sjöng och dansade. Vi bakade bullar och gjorde värsta kojan. Det var skönt att mamma var glad igen. (Text 4).

Dessa citat kan ses som exempel på hur normen kring passiva kvinnor bryts i och med att mammorna är just aktiva, men genusstereotyperna upprätthålls samtidigt när vi ser till vad kvinnorna gör när de är aktiva. Här framställs det som att när mammorna inte mår psykiskt

dåligt så städar, bakar och bäddar de - vilket ingen av papporna gör. Då föräldrarna porträtteras utifrån olika aktiva aktiviteter beroende på kön så synliggörs normer kring vad som är ”kvinnliga” respektive ”manliga” aktiviteter. Ett tecken på att mammor är friska blir här att de börjar städa och dona - sådant som mammor förväntas göra enligt samhällets normer.

Abstrakta och konkreta beskrivningar

Inom den textuella nivån i Faircloughs kritiska diskursanalys (1988) så är analys av metaforer i texterna en viktig del. I våra texter är metaforer kring psykisk ohälsa och föräldrar en ofta förekommande berättarteknik för att beskriva den psykiska ohälsans uttryck. När den psykiska ohälsan framställs genom metaforer så lindas beskrivningarna av den in på ett sätt som kan vara svår förståeligt då det är abstrakt. Att använda färger som beskrivande uttryck för den psykiska ohälsan och för hur psykiskt välbefinnande skulle kunna uppnås används exempelvis i följande texter:

Ibland blir tankarna riktigt mörka och svarta. Då kan det känna som att man inte orkar leva. (Text 7).

Arg på att det blivit mörkt i mammas huvud. Arg på att hennes tankar är svarta. (Text 7).

Med gula tankar som solen skulle nog det mörka i mammas huvud försvinna!. Kanske kan den gula färgen göra mammas tankar *lite* ljusare. (Text 7).

Det är vanligt förekommande att använda väder- och naturmetaforer för att beskriva den psykiska hälsan, det är då det ruskiga vädret som får ge uttryck för den psykiska ohälsan och det soliga vädret som får ge uttryck för det psykiska välbefinnandet, vilket vi kan se i dessa exemplen;

Stackars Mamma, som gråter och gråter så det blir mulet inomhus och störtregn över soffan. Solen är borta. Allt som finns kvar är hår, trassel och testar, buskar och snår. (Text 6).

Det tar tid att lugna vinden i det vilda håret, lugna stormen som härjar, lugna ledsna och arga snår. (Text 6).

Pappaliten ska inte vara ledsen längre. För pappa stryker honom över ryggen. Och orden ska fladdra och flyga som tunna fjärilar och tjocka humlor. Och orden ska få krypa som myror och nyckelpigor. Och då ska pappa bli hel igen. (Text 5).

Sol och luft och vind i håren.
Stjärnor i munnen. (Text 5).

Genom metaforer som dessa så konstrueras föräldrarna och den psykiska hälsan på ett sätt som förmedlar att det är något som inte är explicit sammankopplat med föräldern, utan det är något annat som inte går att styra över som ska göra situationen och deras psykiska hälsa bättre. Genom detta språkbruk och ordval så framställs föräldrarna som små och hjälplösa där allt bara kan bli bättre med ljusa färger och vackert väder. Samtidigt så bidrar metaforerna här med att minska förälderns eget ansvar för den psykiska ohälsan, då den psykiska ohälsan konstrueras som någonting utanför föräldern som hen inte hör ihop med.

Av studiens sju böcker är det fyra böcker som använder sig av metaforer där mycket av innehållet framställs väldigt abstrakt och tre böcker som är konkreta i sin framställning utan metaforer för den psykiska ohälsan. Vi kan här se en explicit skillnad i hur identiteter konstrueras genom hur språkbruk och ordval används:

Din mamma har arbetat för hårt en lång tid, och nu är hon trött och lite ledsen. Hon har fått en depression. (Text 3).

Mamma var kvar på sjukhuset några veckor. Sen kom hon hem igen, och nu mårde hon bättre. Hon hade fått mediciner som hon skulle ta varje dag. (Text 2).

Här konstrueras den psykiska ohälsan som något som konkret går att göra något åt och att det finns konkret hjälp att få. Det finns här två olika diskurser som har sina särskilda lingvistiska drag, där den ena är mer manifest och den andra är mer latent och därmed konstrueras den psykiska ohälsan på två olika sätt genom dessa språkliga strategier. Det finns en hög interdiskursivitet i barnlitteraturen då vi kan se dessa två olika diskurser som är en komplex blandning av nya och traditionella diskurser. Den ena lindar in den psykiska ohälsan i metaforer och pratar inte öppet om den och den andra diskursen är konkret, mer öppen och framställer den psykiska ohälsan rakt och tydligt.

5.3 Framställningar av hur psykisk ohälsa kan bli bättre

Händelseförloppet i barnlitteraturen

Av den barnlitteratur vi har utgått ifrån i denna studie så har fem av sju böcker liknande händelseförlopp. Inledningsvis beskrivs inte den psykiska ohälsan, utan det är livet utan den psykiska ohälsan närvarande som beskrivs. Detta görs främst genom framställningar om hur det var innan föräldern började må psykiskt dåligt och då genom ordval som beskriver hur bra det var:

Mamma har sol i håret. Skratt i håret. Det snälla håret. Det glada håret som viftar och vinkar. (Text 6).

Se så glad pappa är! Han är snäll som äpplen på bordet och russin i en gul skål. Snäll som en påse karameller och en tårta med flagga på. Snäll, snäll som presenter med rosett och läsk med sugrör. (Text 5).

Samtliga böcker slutar i framställningar av “ett lyckligt slut” där föräldern mår psykiskt bättre och barnen därigenom blir gladare och tryggare:

Nu vågar han äntligen tro att mammas tankar kan bli helt friska. En sak är han i varje fall helt säker på. Att oavsett färgen på mammas tankar så är hon alltid hans mamma. Det känner Max som somnar gott med mammas fina ord i örat. (Text 7).

På kvällen läste mamma sagor för Lena och Johan. Lena och Johan lyssnade på sagorna som de tyckte mycket om. ”Vad skönt att du mår bättre nu mamma” sa Lena. Johan kröp upp i mammas knä och somnade där. Det var skönt att vara hemma igen. (Text 3).

Böckernas händelseförlopp förmedlar en bild av att allt är glatt och lyckligt utan den psykiska ohälsan närvarande och motsatsen då den är närvarande. Det finns en diskurs i materialet som förmedlar att allt i livet är lätt och glädjefyllt när föräldern mår psykiskt bra och att allt är svårt och tungt när föräldern mår psykiskt dåligt. Genom identifiering av vilka diskurser som finns i texterna kan vi se tecken på en låg interdiskursivitet gällande böckernas händelseförlopp; här framställs liknande händelseförlopp i texterna och därmed upprätthålls den traditionella diskursordningen inom barnlitteraturen med ”det lyckliga slutet”. Här kan vi se en latent intertextualitet inom materialet då texterna bygger på tidigare barnlitteratur som oftast har lyckliga slut.

Lösningdiskurser

Inom samtliga böcker förekommer en lösningdiskurs som handlar om hur föräldern ska kunna mår psykiskt bättre igen. Inom denna diskurs framkommer olika diskurstyper som presenterar olika lösningar. En av dessa är vårddiskursen som tar upp sjukhus, sjukskrivning, mediciner, doktorer eller psykologer som möjlig hjälp till förbättring av förälderns psykiska ohälsa. Den andra lösningdiskursen, självhjälpsdiskursen, handlar om vila och förälderns egna inställning till att ”tänka ljusa tankar” som kan förbättra situationen. Slutligen har vi identifierat en metafordiskurs där lösningarna beskrivs genom abstrakta metaforer vilka kan

tolkas som att staten eller behandlingshem respektive psykolog eller psykoterapeut som ska hjälpa föräldern att må bättre igen:

Pappa ska få bo hos kungen och få laga sig själv. (Text 5).

Mitt inne i hårets sus och brus står det en man med glasögon och kratta. (Text 6).

I flertalet av texterna så förekommer vårddiskursen där lösningen på den psykiska ohälsan handlar om att föräldern får bättre med hjälp av ett sjukhusbesök:

Pappa skulle få stanna kvar ett tag på sjukhuset [...]. Några veckor senare kom pappa hem igen. Han hade fått mediciner som han skulle ta varje dag. (Text 1).

I samband med vårddiskursen konstrueras föräldern även indirekt som att hen är beroende av hjälp från samhällets instanser, vilket hör ihop med hur offerbilden inom media skapas (Ljuslinder 2002). Det är ingen av texterna som beskriver sjukhuset eller psykologkontakten som något negativt; det är istället något som personen är i behov av för att kunna få psykisk bättre. Det finns en kombinerad lösning mellan lösningsdiskurserna i fåtalet av texterna:

Mamma gick till sin husläkare och blev sjukskrivna från arbetet. Hon skulle vara hemma och vila ett tag. Hon fick medicin som hon skulle ta varje dag. Hon fick också prata med en psykolog en gång i veckan. Psykologen skulle hjälpa henne få bättre. (Text 3).

Genom denna beskrivning konstrueras lösningarna som något konkret och logiskt; om mamman pratar med en psykolog en gång i veckan och även tar mediciner varje dag så kan hon få psykiskt bättre. Samtidigt kommer även självhjälpsdiskursen in i framställningen genom att mamman ska “[...] vara hemma och vila ett tag” (text 3). I en del av texterna blandas dessa konkreta lösningar med mer abstrakta:

Mamma säger att hon varje dag försöker tänka ljusa tankar och en doktor hjälper henne att få bättre. (Text 4).

När Max kommer hem kramar han mamma extra länge. Sen ger han henne en gul hatt som han gjort i skolan. När han sätter den på hennes huvud skrattar mamma. På riktigt. Som hon inte gjort på länge. Kanske kan den gula färgen göra mammas tankar *lite* ljusare.” (Text 4).

Den psykiska ohälsan och dess lösningar konstrueras som något som kräver många olika typer av lösningar och att det inte behöver vara så att en lösning är det enda rätta. Samtidigt kan citatet där mamman säger att hon ”försöker tänka ljusa tankar” kopplas till ansvarsdiskursen där föräldern här framställs som den som sitter inne på lösningen. Genom att mamman försöker tänka ljusa tankar; genom att hon tänker mer positivt; så kan hon få psykiskt bättre. Likaså konstrueras pappan som den som sitter inne på lösningen då han ska ”få laga sig själv”.

Inom lösningsdiskursen ser vi således tecken på en hög interdiskursivitet där både mer traditionella diskurser som vårddiskursen samsas med mer nya diskurser kring metaforer som lösningar av den psykiska ohälsan. Ur ett genusperspektiv ser vi att både mammorna och pappornas lösningar konstrueras inom alla tre lösningsdiskurser; vårdiskursen, självhjälpsdiskursen och metafordiskursen. Däremot är det aldrig så att papporna ordinarerar vila eller psykologkontakt vilket mammornas lösningar ofta är en del av. På så vis framställs lösningarna på olika sätt beroende på kön.

Eftersom att sjukhus ofta kopplas ihop med lösningen på den psykiska ohälsan så konstrueras en bild av att det är samhällets insatser som är den bästa lösningen. Vidare framställs det ofta som att föräldern alltid mår bättre ”till slut”; att allt på något vis löser sig och att barnen därigenom framställs som gladare i samband med detta. Texterna kan kopplas till barnets rättigheter i allmänhet, här synliggörs en latent intertextualitet då det finns ett underliggande budskap om att det inte är barnen som ska stå för lösningen och att det finns hjälp att få från samhällets sida; exempelvis genom kontakt med doktor eller psykolog.

6. Slutdiskussion

Syftet med vår studie har varit att utifrån ett genusperspektiv undersöka hur psykisk ohälsa hos föräldrar framställs genom text i barnlitteratur. Inom barnlitteraturen framträder diskurser kring framställningar av psykisk ohälsa hos föräldrar. En av de tydligaste diskurserna handlar om att det oftast är mamman i familjen som är den som kopplas ihop med den psykiska ohälsan. Genom denna diskurs konstrueras mammor som konstiga samtidigt som psykisk ohälsa framställs som något konstigt och ovanligt. Pappornas konstighet lyser med sin frånvaro vilket även indirekt gör att det skapas en motdiskurs där manliga föräldrar med psykisk ohälsa inte är konstiga. Den isärhållande logiken syns även i hur föräldrarna konstrueras som passiva och aktiva genom den psykiska ohälsan. Här framträder en diskurs som framhåller hur kvinnor med psykisk ohälsa är passiva genom att de mestadels sover eller ligger på soffan hela dagarna. Männen konstrueras som mer aktiva i sin psykiska ohälsa, vilket även kopplas ihop med våldsporträtteringar där pappan slåss. Vi har även identifierat en lösningdiskurs då barnlitteraturen i sina texter genomgående konstruerar framställningar av hur den psykiska ohälsan kan tänkas bli bättre. På något sätt försvinner alltid den psykiska ohälsan och ”det lyckliga slutet” är därmed ett tydligt tema inom lösningdiskursen.

Föräldrars psykiska ohälsa och den psykiska ohälsans lösningar beskrivs utifrån olika språkliga strategier inom barnlitteraturen. Metaforer förekommer ofta som en framträdande berättarteknik i barnlitteraturen, vilken bidrar till att konstruera bilden av och diskurser kring psykisk ohälsa hos föräldrar. Här konstrueras den psykiska ohälsan som något abstrakt och indirekt otydligt; exempelvis genom att den benämns med ordval som ”svarta tankar” och ”mörkt i huvudet”. Att psykisk ohälsa framställs genom metaforer kan ses som att det är något tabubelagt som inte kan eller ska beskrivas för barn på ett tydligt sätt, utan att det tvärtom behöver lindas in i färg-, natur- och vädermetaforer. Kan det vara så att dessa språkliga strategier bidrar till att konstruera en mer positiv attityd till psykisk ohälsa eller medverkar de snarare till en ökad stigmatisering? Motdiskursen där konkreta beskrivningar av psykisk ohälsa görs genom ordval som att föräldern ”har en depression” eller ”får en psykos” är vanligt förekommande i texterna, vilket kan ses som att barnlitteraturen därigenom motverkar stigmatiserande framställningar av psykisk ohälsa. Föräldrarna framställs aldrig som att de ”lider av” psykisk ohälsa, vilket den tidigare forskningen har visat är vanligt förekommande inom medier.

Inom lösningssdiskursen ser vi tydligt hur vissa ordval kopplas ihop med konkreta lösningar på den psykiska ohälsan. Genom att i lösningssammanhang anknyta till sjukhus, medicin och psykolog skapas en bild av att den psykiska ohälsan främst blir bättre genom samhällets insatser. Inom lösningssdiskursen så ser vi hur identiteter kring psykisk ohälsa och genus skapas genom etos. Då papporna aldrig kopplas ihop med psykologkontakt, skapas en bild av att detta inte är något som är en del av lösningen till den psykiska ohälsan hos pappor. Skulle detta kunna kopplas till den rådande normen kring att det är tabu för män att prata om sina känslor?

Många av de genusstereotypa framställningarna som görs i barnlitteraturen bidrar till ett upprätthållande av normer kring psykisk ohälsa och genus. När psykisk ohälsa beskrivs som ett avvikande beteende är det främst genom mammorna, vilka framställs som konstiga, passiva och maktlösa i sin situation. Papporna konstrueras också stereotyp i framställningar som att de är aktiva, starka och att de har makt över sin situation. Samtidigt ser vi normbrytande skildringar som exempelvis bidrar till att normer kring mäns beteende vid psykisk ohälsa utmanas. Genom beskrivningar av den gråtande pappan, som tröstas och plåstras om av mamman, genom den skamsna pappan som tas om hand av mamman så framträder mer komplexa genusframställningar där ”manligt” kopplas ihop med sårbarhet. Analysen visar att det främst är de manliga normerna som utmanas. Det tydligaste exemplet på när mamman gick utanför de genusstereotypa dragen slutade ändå med att hon tvingades tillbaka till de kvinnliga beteendenormerna mot slutet av boken. Därmed krymper mamman under berättelsens gång; vilket är ett tydligt exempel på att det hierarkiska systemet som Hirdman (1988) och Nikolajeva (2004) talar om även finns i våra texter.

Studien visar således på att den undersökta barnlitteraturen utmanar vissa normer, samtidigt som den reproducerar andra. Det är en komplex bild av psykisk ohälsa som vi får ta del av genom våra utvalda texter, där beskrivningar av psykisk ohälsa som något ”konstigt” varvas med beskrivningar om att ”depression är en vanlig sjukdom”. Framställningar av det lyckliga slutet reproduceras genomgående i externa, vilket bidrar till att historier och erfarenheter av psykisk ohälsa som något en förälder kan ha erfarenhet av genom hela livet uteblir. Var finns dessa berättelser och hur påverkar det barnen som läser böckerna att de inte får ta del av de erfarenheter som inte ingår i det lyckliga slutet?

Slutligen kan vi konstatera att studien har skapat många funderingar kring psykisk ohälsa och genus. Att det är mestadels kvinnor som framställs med psykisk ohälsa kan ha ett samband med att det enligt statistiken är fler kvinnor än män som mår psykiskt dåligt i Sverige idag, men vad händer då när män inte porträtteras i lika stor utsträckning? Om normen om att män ska vara starka och aktiva fortsätter att upprätthållas, så kanske det inte heller blir accepterat för män att tala om sitt psykiska mående. Detta kan leda till att det är många fler män som mår psykiskt dåligt, men som inte syns i statistiken. Om normen om att kvinnor är passiva och konstiga när de mår psykiskt dåligt fortsätter att upprätthållas, hur påverkas då kvinnorna utav detta? Hur läsaren påverkas av de genusstereotypa och normativa framställningarna av psykisk ohälsa i barnlitteraturen är ett intressant område för framtida studier. Eftersom barnlitteratur introducerar och lär både barn och vuxna värderingar och normer kring psykisk ohälsa, ser vi det som problematiskt att vissa av framställningarna i våra texter bidrar till att ytterligare spä på de negativa stereotyperna kring psykisk ohälsa som redan existerar i den sociala praktiken.

7. Referenser

- Ahrne, G & Svensson, P (2011). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB.
- Aspers, P (2007). *Etnografiska metoder*. Malmö: Liber AB.
- Bergström, G & Boréus, K (2012). Diskursanalys. I Göran Bergström & Kristina Boréus (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3., [utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Berns, CF (2003). Bibliotherapy: using books to help bereaved children. *Omega: Journal Of Death & Dying*, 48 (4):321-336.
- Beveridge, A. (1996). Images of madness in the films of Walt Disney. *Psychiatric Bulletin*, (20):618–620.
- Bilić, B, & Georgaca, E (2007). Representations of “Mental Illness” in Serbian Newspapers: A Critical Discourse Analysis. *Qualitative Research In Psychology*, 4 (1/2):167-186.
- Boréus, K (2011). Texter i vardag och samhälle. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB.
- Bruegues, C, Cromer, I, Cromer, S (2002). Male and Female Characters in Illustrated Children's Books or How children's. A literature contributes to the construction of gender, *Population*, 57 (2):237-267.
- Bryman, A (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Börjesson, M (2003). *Diskurser och konstruktioner: en sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson-Zetterquist, U & Ahrne, G (2011). Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö Liber AB.

Fairclough, N (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Folkhälsomyndigheten (2016). Pojkar mår bättre än flickor, män mår bättre än kvinnor.
[<https://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/psykisk-halsa/nulage-psykisk-halsa/skillnader-mellan-konen/> Hämtat: 2016-04-19.]

Försäkringskassan (2014). *Sjukfrånvaro i psykiska diagnoser. En studie av Sveriges befolkning 16 till 64 år*. Socialförsäkringsrapport 2014:4. Stockholm:Försäkringskassan.

Hellquist, L (2014). Offerbilden av psykisk ohälsa i media.

[<http://www.nsph.se/hjarnkoll/verktygslada-media/offerbilden-media/> Hämtat: 2016-03-15.]

Hirdman, A (2002). *Tilltalande bilder*. Stockholm: Atlas.

Hirdman, Y (1988). Genussystemet - reflexioner kring kvinnors sociala underordning, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, (3):49-63.

Hirdman, Y (2001). *Genus: om det stabilas föränderliga former*. 1. uppl. Malmö: Liber.

Hjärnkoll (2016a) [<http://www.hjarnkoll.se/Om-kampanjen/Om-hjarnkoll/Fragor-och-svar/>
Hämtat 2016-05-18.]

Hjärnkoll (2016b). Om psykisk ohälsa. [<http://www.nsph.se/hjarnkoll/om-psykisk-ohalsa/>
Hämtat 2016-05-18.]

Jönson, H (2010). *Sociala problem som perspektiv*. Malmö: Liber AB.

Kalman, H & Lövgren, V (2012) Etik i forskning och etiska dilemmor- en introduktion. I: Hildur Kalman & Veronica Lövgren (red.) *Etiska dilemmor*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Kårelund, L (2005). Frihet eller närhet? Om Benny och Malla. I: Lena Kårelund (red.). *Modig och stark- eller ligga lågt- Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. Stockholm: Natur & Kultur.

Kåreland, L (2015). *Skönlitteratur för barn och unga - Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kärrholm, S & Tenngart, P (2012). Barnlitteraturens värden och värderingar- en inledning. I: Sara Kärrholm & Paul Tenngart (red.). *Barnlitteraturens värden och värderingar*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lawson, A., & Fouts, G. (2004). Mental illness in Disney animated films. *Canadian Journal of Psychiatry*, 49 (5):310–314.

Nair, R, & Talif, R (2010). Lexical choices and the construction of gender in Malaysian children´s literature, *Kajian Malaysia: Journal Of Malaysian Studies*, 28 (2):137-159.

Nikolajeva, M (2004). *Barnbokens byggklossar*. 2., [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Rädda Barnen (2016). Barnkonventionen kort version.

[<https://www.raddabarnen.se/om-oss/barnkonventionen/barnkonventionen-kort-verison/>
Hämtat: 2016-03-15.]

Stout, P, Villegas, J, & Jennings, N (2004). Images of Mental Illness in the Media: Identifying Gaps in the Research. *Schizophrenia Bulletin*, 30 (3):543-56.

Stuart, H (2006). Media Portrayal of Mental Illness and its Treatments: What Effect Does it Have on People with Mental Illness?. *CNS Drugs*, 20 (2):99-106.

Sveriges Radio (2014).

[<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=91&artikel=5858882>. Hämtat 2016-05-18.]

Tenngart, P (2012). Barnlitteraturens kognitiva värden. I: Sara Kärrholm & Paul Tenngart (red.). *Barnlitteraturens värden och värderingar*. Lund: Studentlitteratur AB.

Wahl, O (1992). Mass Media Images of Mental Illness: A Review of the Literature. *Journal of Community Psychology*, 20 (4):343-352.

Wahl, O (2002). Children's Views of Mental Illness: A Review of the Literature. *American Journal Of Psychiatric Rehabilitation*, 6 (2):134-158.

Wahl, O, Wood, A, & Richards, R (2002). Newspaper Coverage of Mental Illness: Is It Changing? *American Journal Of Psychiatric Rehabilitation*, 6 (1):9-31.

Wahl, O, Wood, A, Zaveri, P, Drapalski, A, & Mann, B (2003). Mental illness depiction in children's films. *Journal Of Community Psychology*, 31 (6):553-560.

Wahl, O, Hanrahan, E, Karl, K, Lasher, E, & Swaye, J (2007). The depiction of mental illnesses in children's television programs. *Journal Of Community Psychology*, 35 (1):121-133.

Wilson, C., Nairn, R., Coverdale, J., & Panapa, A. (2000). How mental illness is portrayed in children's television: A prospective study. *British Journal of Psychiatry*, 176, 40–443.

Winther Jørgensen, M & Phillips, L (2010). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

World Health Organization (2016). Mental disorders.

[<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs396/en/> Hämtat: 2016-05-18.]

Österlund, M (2008). "Se så söt du blir i den här": Maktkamp, generation och genus i Carin och Stina Wirséns bilderböcker. *Barnboken*, 31 (2):4-17.